Gecanceld! En dan?

ONTWIKKELING

Auteur *Arjen Boukema*

Er is veel te doen om de zogenoemde cancelcultuur. Maar wat is het, welke vormen kan het aannemen en welke strategieën zijn er voor degenen die daadwerkelijk gecanceld zijn, of dreigen te worden? In gesprek met Ingrid van Frankenhuyzen, oprichter en directeur van Communisenso, die al jarenlang publiceert over de #MeToo-beweging en andere publieke uitsluitingsvormen.

“Cancelen laat zich definiëren als sociale uitsluiting: als gevolg van ophef over jou als persoon en jouw gedrag, ben je niet meer in staat om je werk daar uit te voeren waar je dat deed. In het publieke domein, maar soms ook in een ziekenhuis, of scholengemeenschap. Het is een combinatie tussen sociale uitsluiting en politieke correctheid en het kan veel vormen hebben”, zegt Van Frankenhuyzen.

Welke vormen?

“Eigenlijk drie. Het hangt er vanaf wat de aanleiding is. Schrijver J. K. Rowling had ergens getweet over de term ‘mensen die menstrueren’. Zijn dat niet gewoon vrouwen? schreef ze. Daarna is ze door haar eigen progressieve lezersachterban gecanceld. Een soort sociale uitsluiting op het internet, door de eigen peergroup. Dan heb je als tweede de strafbare zaken; zoals Glennis Grace die duidelijk de wet heeft overtreden. Dan word je gecanceld om een andere reden, voor het gebruik van geweld. De derde is een grijs gebied. Dat is waar de Johan Derksens van deze wereld zich bevinden. Dat valt onder de noemer politiek incorrect”, aldus Van Frankenhuyzen.

“Als je gecanceld wordt is je eigen gedrag de aanleiding, maar iemand als Thierry Baudet kun je cancelen zoveel je wilt, maar dat heeft geen enkel effect. Omdat hij – en dat zie je vaker bij politici aan de uiterste rechterflanken – onaanraakbaar is voor mensen die het moreel gelijk aan hun kant hebben. Voor Donald Trump geldt hetzelfde. Die kun je wel cancelen, maar dat wordt dan zijn unique sellingpoint. Veel van deze figuren draaien het argument om: kijk eens hoe ik word uitgesloten! Dat heeft weer groot effect op hun achterban die zich ook uitgesloten voelt.”

‘Iemand als Donald Trump kun je wel cancelen, maar dat wordt dan zijn unique sellingpoint’

Ingrid van Frankenhuyzen

Van Frankenhuyzen signaleert een aantal standaard strategieën die gebruikt worden door degenen die gecanceld worden:

"*Ontkenning* is meestal de eerste reactie. Vaak ingegeven door advocaten wanneer er sprake is van strafbare feiten. Bij Glennis Grace is die ontkenningsstrategie duidelijk ingegeven door de advocaten. Net als bij die Amerikaanse #MeToo-mannen: eerst ontkennen en als je er niet meer onderuit kan, sorry zeggen. Meestal werkt deze strategie maar kort, maar in het geval van Gijs van Dam en Jelle Brandt Corstius, blijft Van Dam de beschuldiging van aanranding ontkennen en hij gaat vervolgens – vrij uitzonderlijk – in de tegenaanval. Dan ga je je na zoveel jaar afvragen: wie spreekt er nu de waarheid? Twee volwassenen, geen getuigen en ook niemand die zich heeft gemeld met vergelijkbare ervaringen. Door de felheid van de ontkenning ben je geneigd Van Dam te geloven.

Framen: Geert Wilders en Thierry Baudet zijn hierin erg bedreven: dat deel pakken wat je het beste uitkomt en dan omdraaien. Dan ketst het als een boemerang op de moraalpolitie terug. Je ziet het ook in het geval van Khadija Arib. Ze hanteert verschillende strategieën. Niemand weet meer wat waar of niet waar is. Ze heeft ambassadeurs die voor haar spreken, politici die haar verdedigen, journalisten die het tegenverhaal opschrijven. Twijfel zaaien is natuurlijk ook een strategie. Het verhaal dat ze slachtoffer is van een persoonlijke afrekening door de huidige Tweede Kamervoorzitter is duidelijk een frame. Het gevolg van deze strategie is wel dat het heel lang door kan etteren.

Stealing thunder: je probeert zelf het nieuws in de hand te houden, voordat je een sneeuwbaleffect krijgt. Denk aan acteur Thijs Römer die bij beschuldigingen van strafbaar gedrag zichzelf cancelt. Hij neemt de vlucht naar voren door te stellen dat de beschuldigingen zo ernstig zijn dat hij – nog voordat het OM onderzoek doet – een tijd vrijaf neemt en verder doet hij er het zwijgen toe. Hij duikt onder en heeft toch enige mate van regie.

Victim blaming en media de schuld geven. Dit werkt in het geval van de Baudets en Trumps en ook bij Johan Derksen. Het zijn vaak mannen die ermee wegkomen, of zich er niks van aantrekken en die het ook als een soort trofee zien. Hun handelsmerk. Ze draaien de argumenten precies om. Wat hen verweten wordt, verwijten ze jou. Heel fascinerend. Psychopaten doen dat ook. Die zijn niet te treffen en wat hen verweten wordt draaien ze om en verwijten ze de ander. Dit zijn de untouchables. Die liegen dat het gedrukt staat. Mensen die het raakt reageren meestal anders.
Ook de eerste verklaring van Matthijs van Nieuwkerk was een staaltje van victim blaming. Dieuwke Wynia en Frans Klein kregen van hem de repliek dat ze als geen ander geprofiteerd hebben van zijn succes. Ze waren dus 'mededaders'. Toen greep de NPO in en kwam die tweede – halfslachtige – verklaring naar buiten.

Excuses aanbieden doet in een juridisch traject bijna niemand direct, omdat je daarmee schuld bekent. Dus eerst is het ontkennen, totdat het juridisch niet meer houdbaar is en de hoop gevestigd is op excuses (en empathie). Hoe je dat doet luistert nauw. Wat overtuigend overkwam bij Bilal Wahid was dat hij bij Op1 zat waar hij oprecht, op een authentieke manier zijn excuses heeft aangeboden. Niet als een soort ingestudeerd lesje, wat bij Glennis Grace veel meer het geval was. Een geslaagd excuus kwam van Imanuelle Grives: ze heeft gezeten vanwege drugs, kwam bij Jinek haar verhaal vertellen en is weer omarmd. Omdat ze ruimhartig en op een persoonlijke manier bekend heeft. Het publiek neigt je te vergeven als je laat zien dat je er echt spijt van hebt. Dat is de enige manier", besluit Van Frankenhuyzen.

Influencer

Cancelen begint vaak met een bericht op sociale media, maar de oplossing ligt daar nooit, stelt Van Frankenhuyzen. "Die ligt – voor publieke figuren – bij televisie. De klassieke media hebben altijd nog meer statuur dan sociale media, maar de socials zijn wel van de massa en de meute. Vaak begint de ophef bij een influencer. Dan gaan anderen het bericht napraten en dat wordt op een gegeven moment overgenomen door de media. Klassieke media nemen het bericht vaak pas over als het 'slachtoffer' zelf de berichten op de sociale media serieus neemt en reageert.

Authentiek

De oplossing ligt in een oprecht en authentiek gesprek op televisie", zegt Van Frankenhuyzen. "Van Nieuwkerk zal, als hij weer aan het werk wil op enig moment, bij Op1 of een vergelijkbaar programma aan tafel moeten verschijnen. Vooral de doorleefdheid en de authenticiteit van de spijt of het mea culpa, zijn heel belangrijk. Misschien dat er bij hem eerst nog wat water door de Seine moet stromen voordat hij zo ver is.
Of je nu een bekende zanger of presentator, een ziekenhuisdirecteur of eigenaar van een communicatie- en public affairsbureau bent, in alle gevallen geldt: laat je adviseren, door iemand met een professionele blik", is het advies van Van Frankenhuyzen. "Ga niet zelf lopen klussen (onder het mom 'communiceren kan toch iedereen') want je bent er zelf teveel bij betrokken en dan spelen emoties een verstorende rol."

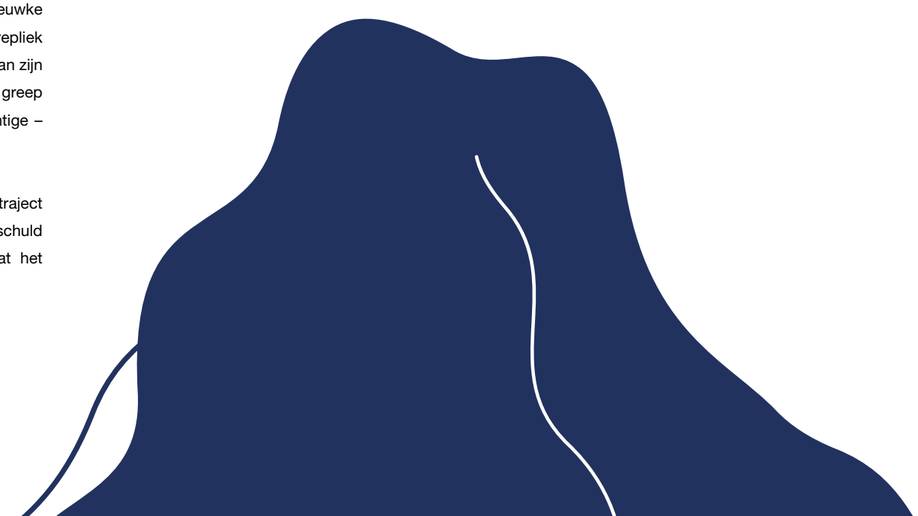

'De *untouchables* liegen dat het gedrukt staat. Mensen die het raakt reageren meestal anders'